

Asia: VN/30737/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston päätökseksi huoltovarmuuden tavoitteista

Lausunto

Lausunnot lukuun 1. Johdanto

Päätös ohjaa ja antaa suuntaviivoja valtion keskus- ja aluehallinnon sekä hyvinvointialueen viranomaisille ja kunnille sekä muille sellaisille toimijoille, jotka vastaavat oman hallinnonalansa huoltovarmuudesta, sen johtamisesta ja kehittämisestä. Huoltovarmuussuunnittelua tehdään yhteistyössä aluekehittämisestä ja koheesiopolitiikasta vastaavien ministeriöiden sekä alue- ja paikallistason kanssa, ja huoltovarmuus tunnistetaan osana aluekehittämisen suunnittelua ja toimeenpanoa

Lähtökohtana huoltovarmuuden määrittelylle tulisi olla voimassa oleva lainsäädäntö sekä kokonaisturvallisuuden sanastoon kirjattu määritelmä, joiden mukaan huoltovarmuus on toimintaa, jonka tarkoituksena on turvata väestön toimeentulon, maan talouselämän ja maanpuolustuksen kannalta välttämätön tuotanto, palvelut ja infrastruktuuri vakavien häiriötilanteiden ja poikkeusolojen varalta. Johdanto-osan kirjausten epätäsmällinen sisältö on osin tulkittavissa ristiriitaiseksi yhteiskunnan turvallisuusstrategian kanssa, joka kuitenkin linjaa kansallisen varautumisen periaatteet.

Johdannon viidennen kappaleen viittaus muihin "sellaisiin toimijoihin, jotka vastaavat oman hallinnonalansa huoltovarmuudesta" jää epäselväksi ministeriöiden vastatessaan valmiuslain mukaisesti varautumisesta omilla hallinnonaloillaan.

Lausunnot lukuun 2. Huoltovarmuuden toteuttamisen lähtökohdat

Huoltovarmuus on osa yhteiskunnan turvallisuusstrategian mukaista kokonaisturvallisuutta, joka on suomalaisen varautumisen yhteistoimintamalli. Huoltovarmuuden näkökulmasta keskeistä on eri toimijoiden (viranomaiset, yksityinen sektori, kansalaisjärjestöt ja kansalaiset) välinen vuorovaikutus

paikallisella, alueellisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Tavoitepäätöksessä on huomioitava hyvinvointialueiden aloittaminen 1.1.2023. Huoltovarmuus on iso osa hyvinvointialueiden ja kuntien toimintaa ja heidän palveluntuotantoa sekä kansalaisten henkistä kriisinkestävyyttä ja tästä olisi oltava selkeämmin mainittu.

Toimintaympäristön muutokset olisi kytkettävä osaksi kansallista ja alueellisia riskinarvioita.

Huoltovarmuusorganisaatiossa pitäisi jatkossa huomioida hyvinvointialueet ja niiden palvelun tuotanto kokonaisuudessa. Huoltovarmuusorganisaatiossa pitäisi olla myös sisäisen turvallisuuden sektori/pooli. Terveysturvallisuuden sektorin/poolin alla pitäisi olla jatkossa hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuolto, ympäristöterveydenhuolto ja vesihuolto.

Huoltovarmuuskeskukselle tarvitaan tulevaisuudessa sisäisen turvallisuuden sektori ja pooli, joka tuottaa viranomaisten huoltovarmuutta ja materiaalista varautumista (poliisi, pelastustoimi, rajavartiolaitos, tullit, hyvinvointialueet jne. yhteistyö puolustusvoimien kanssa. Tämä tukee mm. Naton ja siviiliviranomaisten huoltovarmuutta ja yhteensopivuutta sekä yhteistyötä

Lausunnot lukuun 3. Kehittämiskohteiden taustat ja tavoitteet

Luonnoksen mukaan kriittisellä infrastruktuurilla tarkoitetaan niitä perusrakenteita, palveluja ja niihin liittyviä toimintoja,

jotka ovat välttämättömiä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseksi.

Hyvinvointialueen palvelut ovat osa kriittistä infrastruktuuria, koska ilman niitä monen kriittisen toimijan palvelutuotanto ei toimi.

Digitaalisen toimintaympäristön häiriötilanteet ovat yksi kaikkein kriittisimpiä häiriötilanteita. Korvaavien toimintatapojen, varajärjestelmien ja -tietoliikenneyhteyksien rakentaminen on koko yhteiskuntaa koskeva valtava haaste, johon vastaaminen edellyttää merkittäviä resurssointeja. Tätä huoltovarmuuden osa-aluetta voi perustellusti esittää yhdeksi painopisteeksi seuraavien vuosien aikana. Tämän vuoksi kappale 3.2:n yhteydessä olisi toivottavaa esittää linjaus Huoltovarmuuskeskuksen roolista kehittämistyön keskeisenä rahoittajana.

3.3 Kansalaisvarautuminen

Kansalaisvarautumisen näkökulmasta disinformaation tunnistaminen ja huomioiminen on osa kansalaistaitoja. Huoltovarmuuskeskus ja viranomaiset sekä yliopistot voisivat rakentaa yhteistyössä kansalaisten medialukutaidon avoimen digitaalustaisen kurssin disinformaation ennaltaehkäisemiseksi ja kansalaisten kouluttamiseksi vrt. kansalaisen kyberturvallisuus 2 op (Jyväskylän yliopisto).

3.4 Huoltovarmuuden alueellinen ulottuvuus

Kappaleessa pitää huomioida vastuun määrittelyt ja vastuunjako ja yhteensovittaminen sekä yhteistyön eri tasoilla huoltovarmuuden osalta. Suomen sisällä tasot voisi olla esimerkiksi:

- Kansallinen taso (HVK, ministeriöt)
- Alueellinen taso (YTA- alueet, ELY:t, AVI:t)
- Paikallinen taso (Hyvinvointialueet, kunnat)

3.5 Huoltovarmuuden tilanneseuranta ja ennakointi

Olisi hyvä olla kansallinen tavoitetila siitä missä tai miten kerätään huoltovarmuuden tilannekuva eri tasoilta.

3.6 Osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus

Kappaleessa oli huomioida eri toimialojen henkilöstön osaamisen lisäksi pitää huomioida henkilökunnan saatavuus esim. hyvinvointialueilla.

Työvoiman osaamisen ja saatavuuden hallinta on huomioitava jo normaalioloissa tulevaisuudessa ja määritellä huoltovarmuuden kannalta kriittiset toimialat ja ammattiryhmät yhteisellä kriittisyysanalyysillä sekä arviointimenetelmillä.

Lausunnot lukuun 4. Toimialakohtaiset huoltovarmuustavoitteet ja kehittämiskohteet

Henkilöressurssien osalta luonnoksessa on mainittu, että huoltovarmuuden kannalta tärkeän henkilöstön tarpeisiin olevat yhteiskunnan palvelut on turvattava. Vaikutukset ovat alueellisesti merkittävät ja liittyvät osaltaan kuntien tuottamiin palveluihin (lastenhoito, koulut, kotien lämmitys/sähkö) ja toisaalta hyvinvointialueen tuottamiin palveluihin (esim. kotihoitopalvelut). Paikallisen yhteistoiminnan merkittävyys tältä osin on huomioitava.

4.2 Kuljetusten jatkuvuus

Suomeen on rakennettava kokonaisuudessaan huoltovarmuuden näkökulmasta pohjoinen kuljetusreitti, jos Itämeren kuljetusreittien toimintavarmuus häiriintyy tai se estetään laaja-alaisen vaikuttamisen keinoin.

4.4 Vesihuolto

Kappaleeseen yleismaininta, että vesihuoltoa pitäisi käsitellä vesi- ja jätevesihuollon kannalta.

Vesihuolto ja jätevesihuolto on riippuvainen sähköverkon toimivuudesta.

4.5 Jätehuolto

Kappaleesta puuttuu tavoitetila yhdyskuntajätteen osalta.

4.7 Fyysisen infrastruktuurin rakentaminen ja kunnossapito

Kappaleessa on huomioitava hyvinvointialueiden ja kuntien rakennuskannan korjaus ja ylläpito.

4.8 Sosiaali- ja terveydenhuolto sekä sosiaaliturva

Operatiivinen toiminta tapahtuu hyvinvointialueella ja tämä on mainittava kappaleessa. STM ja YT-alueet yhteensovittavat kansallista, alueellista ja paikallista sosiaali- ja terveydenhuollon huoltovarmuutta.

Sosiaali- ja terveyden huollon materiaaliseen varautumiseen on tehtävä kansalliset yhteiset kriittisyysluokittelun periaatteet, jotka tukevat materiaalin yhteishankintaa ja -varastointia.

Kriittisyysluokittelussa ja varmuusvarastoinnissa huomioitava tuotenimikkeet, määrät, saatavuus, säilyvyys

Julkisia hankintoja säätelevään lainsäädäntöön tarkennukset mm. siitä, että varautumisperuste sallisi hankinnat useammalta toimittajalta. Varautumisperuste ei ole hankinnan varsinainen arvioita laatukriteeri, vaan se mahdollistaisi hankinnat kaikilta laatukriteerin täyttäviltä toimittajilta hintaan katsomatta. Näin hankintoja voidaan tehdä kilpailun voittajan lisäksi kakkoselta ja kolmoseltakin. Koskee siis kriittiseksi luokiteltuja materiaaleja ja palveluita.

4.11 Sotilaallinen huoltovarmuus

Kappaleeseen olisi hyvä lisätä hyvinvointialueiden tuottamat palvelut puolustusvoimille ja sitä osin yhteensovitettavat puolustusvoimien tarpeet hyvinvointialueiden kanssa.

Lausunnot lukuun 5. Huoltovarmuustoiminnan rahoitus ja kehitys

Hyvinvointialueen huoltovarmuustoiminnan kehittämistä olisi parannettava erillisen rahoituksen turvin.

Lausunnot lukuun 6. Valtioneuvoston tavoitteiden seuranta

-

Muut selontekoa koskevat yleiset kommentit

Huoltovarmuuden ja varautumisen sanasto ja käsitteitä olisi täsmennettävä esim. hybridivaikuttaminen vai laaja-alainen vaikuttaminen.

Huoltovarmuuden tavoitteista puuttuu kokonaan pelastustoimen huoltovarmuus ja tämä olisi lisättävä kohtaan 4. toimialakohtaiset huoltovarmuustavoitteet ja kehittämiskohteet.

Huoltovarmuuskeskuksen yhteyteen olisi harkittava sisäisen turvallisuuden sektorin ja poolin perustamista. Tämän avulla voitaisiin tuottaa viranomaisten huoltovarmuutta ja materiaalista varautumista (esim. poliisi, pelastustoimi, rajavartiolaitos, tulli, hyvinvointialueet) yhteistyössä puolustusvoimien kanssa. Tämä tukisi myös Naton ja siviiliviranomaisten huoltovarmuutta ja yhteensopivuutta, sekä yhteistyötä.

Lokka Seppo
Etelä-Savon hyvinvointialue